

Filozofia w szkolnej ławce ...

Pytania filozoficzne

O filozofii, od czasów starożytnych do dziś, napisano już tomy mądrości i mało kto deprecjonuje jej wartość, choć nie można udawać, że oprócz apologetów są również tacy, którzy uważają, że filozofowanie to zwykła strata czasu, zwłaszcza we współczesnej szkole, która cierpi na jego chroniczny brak. Na szczęście tych pierwszych jest więcej, również wśród decydentów, mających wpływ na programy nauczania. W nowej strukturze edukacji, po szkole podstawowej, pojawiła się możliwość wprowadzenia krótkiego kursu filozofii i wiele szkół z tego skorzystało.

Dobrze, że tak się stało. W wielu krajach Unii Europejskiej filozofia jest przedmiotem obowiązkowym. Dawniej, w polskiej edukacji też bywała, ale pojawiała się i znikwała. W dwudziestoleciu międzywojennym, do 1932 roku wykładana była, obok kosmologii, w gimnazjum. Po drugiej wojnie światowej nastąpił regres w nauczaniu filozofii; czasami była w programie klasy humanistycznej. Z własnego doświadczenia i obserwacji licznych reform edukacji, pamiętam nieustanne dyskusje i pytania: po co, komu to potrzebne i do czego prowadzi...

Na razie filozofia wróciła do szkół i tylko się cieszyć! Trzeba wierzyć, że ten krótki kurs poszerzy horyzonty uczniów, nauczy ich samodzielnego, logicznego myślenia, skłoni do twórczego dziwienia się i zadawania pytań.

* * *

Właśnie, jedna z pierwszych lekcji filozofii poświęcona jest tematowi: **Pytania filozoficzne**. Młodzież poznaje najważniejsze cechy pytań filozoficznych, które przecież będzie zadawała sobie przez całe dorosłe życie.

O. Józef Bocheński ciekawie wyjaśnił ich specyfikę:

Gdzie inne nauki się zatrzymują, gdzie rezygnując z dalszych pytań przyjmują pewne założenia, tam filozof dopiero zaczyna pytać. Nauki poznają – on zaś pyta, czym jest poznanie; inni formułują prawa – on zaś stawia pytanie, czym jest prawo. Szarzy ludzie i politycy mówią o sensie i o celowości – filozof pyta, czym jest sens i cel. Dzięki temu filozofia jest nauką radykalną – w tym znaczeniu, że stara się dotrzeć tam, gdzie inne nauki są zaspokojone, filozof chce dalej dociekać i badać. /”Ku filozoficznemu myśleniu”/

Ze szkolnego podręcznika do filozofii:

„Ciekawych przykładów współczesnych pytań filozoficznych dostarczył brytyjski fizyk i kosmolog **Stephen Hawking** (1942 – 2018) w książce *Krótkie odpowiedzi na wielkie pytania*. Choć naukowiec starał się odpowiedzieć na poruszone kwestie z ściśle naukowej perspektywy, to wydaje się, że pytania te dotyczą najogólniejszych aspektów rzeczywistości i pociągają za sobą konieczność podjęcia filozoficznego namysłu.”
Oto niektóre z nich:

1. *Czy istnieje Bóg?*
2. *Jak to wszystko się zaczęło?*
3. *Czy są inne rozumne istoty we wszechświecie?*
4. *Czy da się przewidzieć przyszłość?*
5. *Co jest wewnątrz czarnej dziury?*
6. *Czy możliwa jest podróż w czasie?*
7. *Czy ludzkość przetrwa na Ziemi?*
8. *Czy powinniśmy skolonizować kosmos?*
9. *Czy sztuczna inteligencja zdominuje ludzką?*
10. *Czy możemy kształtować naszą przyszłość?*

Pytania tego wielkiego człowieka i uczonego zainspirowały młodzież, pracującą w grupach, do sformułowania własnych pytań filozoficznych.

Oto pytania uczniów /podkreślone są te, które wygrały w głosowaniu na najciekawsze pytanie w danej klasie/:

I. Pyta klasa 1a /matematyczno – technologiczna/:

1. Skoro życie jest tak krótkie, czemu robimy tyle rzeczy, których nie lubimy?
2. Jak żyć we współczesnym świecie?
3. Gdzie kończy się rzeczywistość, a zaczyna abstrakcja?
4. Po co?
5. Dlaczego naszym największym ograniczeniem jest nasz własny umysł?
6. Czy materia jest skończona?

II. Pyta klasa 1b /medyczna /:

1. Jak wyglądałby świat, gdyby dinozaury nie wyginęły?
2. Jaki jest sens wiary w Boga, skoro nie wiemy, czy istnieje?
3. Jaki sens ma życie w cierpieniu i chorobie?
4. Czym są zjawiska paranormalne, czy faktycznie istnieją, czy może to tylko wymysł człowieka?
5. Jak wyglądałoby życie na słońcu, gdyby było to możliwe?
6. Czy życie może mieć głębszy sens, skoro ma swój ostateczny kres?
7. Dlaczego większość ludzi, malując oczy, otwiera usta...?
8. Czy kiedykolwiek uda się skonstruować inną formę człowieka?

III. *Pyta klasa 1c /dziennikarsko – prawna/*

1. Po co żyjemy i staramy się przejść przez życie jak najlepiej, skoro przecież umrzemy?
2. Czy istnieje inna cywilizacja, czy się kiedyś spotkamy i czy mamy szansę na porozumienie?
3. Skąd mamy być pewni, że ludzie obdarzeni są świadomością?
4. Co robimy we wszechświecie, jaką mamy rolę do spełnienia?
5. Czy człowiek doprowadzi do upadku świata?
6. Czemu ludzie wciąż naiwnie myślą, że uda im się odpowiedzieć na pytanie: jaki jest sens życia?

IV. *Pyta klasa 1d /dwujęzyczna angielska/*

1. Czy istnieje przeznaczenie?
2. Czym jest szczęście?
3. Jaki będzie koniec świata?
4. Czy rzeczy, które widzimy naprawdę istnieją?
5. Ile naprawdę może znieść człowiek w życiu?
6. Co po końcu świata?
7. Dlaczego ludzie do życia potrzebują wiary?
8. Czy niewidzący widzą swoje sny?

9. Dlaczego ludzie, którzy zamawiają dużą porcję frytek, zamawiają do nich colę light?
10. Dlaczego igły do zastrzyku eutanazji są sterylizowane?

V. Pyta klasa 1 f /matematyczno – językowa/:

1. Dlaczego istniejemy?
2. Dlaczego poszczególne słowa, mają akurat takie znaczenie?
3. Jakiego koloru jest ból?
4. Co po śmierci?
5. Skąd mamy pewność, że nasza rzeczywistość jest prawdziwa?
6. Czy nasz los jest z góry przesądzony?
7. Dlaczego każdy myśli inaczej?
8. Jakim językiem mówili Adam i Ewa?
9. Co to znaczy „wszystko”?
10. Jak wygląda nicość?
11. Dlaczego właśnie tych ludzi spotykam na swej drodze?

Tak właśnie brzmiały pytania uczniów do tematu: *Pytania filozoficzne*. Niektóre bardzo poważne, inne trochę mniej. Zgodnie z sugestią nauczyciela miały one dotyczyć zagadnień ontologii, epistemologii i aksjologii; jak widać, takie właśnie były. Na zakończenie przytoczę najbardziej interesujące, zdaniem młodzieży, pytania. Oto one:

1. Dlaczego naszym największym ograniczeniem jest nasz własny umysł?
2. Jaki sens ma życie w cierpieniu i chorobie?
3. Czemu ludzie wciąż naiwnie myślą, że uda im się odpowiedzieć na pytanie: jaki jest sens życia?
4. Czy rzeczy, które widzimy naprawdę istnieją?
5. Co to znaczy „wszystko”?

Dla mnie najciekawszym i najbardziej inspirującym pytaniem zaproponowanym przez młodzież jest : Czemu ludzie wciąż naiwnie myślą, że uda im się odpowiedzieć na pytanie: jaki jest sens życia?

Myślę, że takie pytanie stale towarzyszy wielu ludziom i powraca na różnych etapach ich życia. Może próbą odpowiedzi mogą być słowa poetki noblistki, Wisławy Szymborskiej:

Życie na oczekaniu

Życie na oczekaniu.

Przedstawienie bez próby.

Ciało bez przymiarki.

Głowa bez namysłu.

Nie znam roli, która gram,

Wiem tylko, że jest moja, niewymienna.

*O czym jest sztuka,
zgadywać muszę wprost na scenie.*

*Kiepsko przygotowana do zaszczytu życia,
narzucone mi tempo akcji znoszę z trudem.
Improwizuję, choć brzydzę się improwizacją.
Potykam się co krok o nieznaną rzecz.
Mój sposób bycia zatracca zaściankiem.
Moje instynkty to amatorszczyzna.
Trema, tłumacząc mnie, tym bardziej upokarza.
Okoliczności łagodzące odczuwam jako okrutne.*

*Nie do cofnięcia słowa i odruchy,
nie doliczone gwiazdy,
charakter jak płaszcz w biegu dopinany -
oto żalosne skutki tej nagłości.*

*Gdyby choć jedną środę przeciwżyć zawczasu,
albo choć jeden czwartek raz jeszcze powtórzyć!
A ty już piątek nadchodzi z nie znanym mi
scenariuszem.*

*Czy to w porządku - pytam
(z chrypką w głosie,
bo nawet mi się dano odchrząknąć za kulisami).*

*Złudna jest myśl, że to tylko pobieżny egzamin
składamy w prowizorycznym pomieszczeniu. Nie.
Stoję wśród dekoracji i widzę jak są solidne.
Uderza mnie precyzja wszelkich rekwizytów.
Aparatura obrotowa działa od długiej już chwili,
Pozapalane zostały najdalsze nawet mgławice.
Och, nie mam wątpliwości, że to premiera.
I cokolwiek uczynię,
zmieni się na zawsze w to, co uczyniłam.*

* * *

Pytanie odgrywa bardzo ważną rolę w refleksji filozoficznej, wszak - *kto pyta, nie błądzi*.

Zadanie domowe brzmiało: *Które z pytań filozoficznych jest dla Ciebie najbardziej ciekawe i inspirujące? Uzasadnij kryterium wyboru.* Odpowiedzi, chociaż interesujące, pokazały, że trzeba pracować nad umiejętnością uzasadniania własnych sądów czy wyborów; nie tylko na lekcjach filozofii.

Dobrze, że po latach nieobecności, pani Filozofia znowu siedzi w szkolnej ławce...